Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas 2002 m. balandžio 13 d. **Nr. 72 (15)**

Saturday supplement April 13, 2002 No. 72 (15)

Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikai — 30 metų

Ona Voverienė

Gražiai paminėjo Kauno ir Vilniaus tikinčiųjų bendruomenė *Lietuvos Katalikų Bažnyčios* kronikos 30-ties metų jubiliejų.

1972 m. kovo mėn. Lietuvoje pasirodė pirmasis pogrindinis žurnalo *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika (LKB kronika)* numeris. Iki pat Lietuvos Atgimimo slapta leista, dauginta ir platinta *Kronika* tapo vienu patikimiausių sovietinio periodo istorijos liudininkų, sauganti tautos kovos dėl tikėjimo, teisingumo, doros ir tautiškumo atmintį ir Bažnyčios bei tikinčiųjų teisių, jų pažeidinėjimo, jų persekiojimo ir kalinimo Sibiro gulaguose faktus.

Istorikas A. Liekis savo knygos *Nenugalėtoji Lietuva* pratarmėje rašė: „Tauta yra verta tiek, kiek ji gerbia ir atmena savo kovotojus ir kankinius (Liekis A. *Nenugalėtoji Lietuva,* T.I. — V., 1993. — P.3).

Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika mums svarbi ne tik kaip istorijos šaltinis, bet ir tuo, kad iš jos yra ko pasimokyti..., kad sovietinė praeitis nesugrįžtų ir tos kartos kovotojų ir kankinių patyrimas nepasikartotų... mūsų permainingame gyvenime.

Pamiršta istorija kartojasi, tik dar baisesnėmis formomis.

Nuslopinus ginkluotą tautos pasipriešinimą Lietuvoje, okupacinis režimas savo pagrindinį dėmesį sukoncentravo kovai su Bažnyčia. Ateizmas buvo paskelbtas oficialiai dvasine okupantų politika. Komunistinei neapykantos ir melo ideologijai nėra nieko baisiau už krikščioniškąjį tikėjimą, skelbiantį meilę Dievui, artimui ir teisingumą. Komunistai niekada ir nežinojo kito sprendimo — tik surasti ir sunaikinti priešą!

Jau 1941 m. buvo suimti ir žiauriai kankinami Kauno Šv. Trejybės bažnyčios kunigas Pranas Petraitis, jo brolis Eržvilko klebonas Antanas Petraitis, vikaras progimnazijos kapelionas kun. Severinas Buteikis.

Broliai Petraičiai buvo nuteisti sušaudyti Červenėje (jie tik per stebuklą liko gyvi), S. Buteikis Kauno kalėjime buvo kankinamas įkaitintu lygintuvu, veržiamas geležiniais lankais, žiauriai kankinamas adatomis. Komunistų neapykanta tuo ir buvo baisi, kad ji žmones pavertė žvėrimis, sadistais. Iš kalėjimo S. Buteikis buvo išvaduotas Birželio sukilėlių, tačiau kankinimų palaužta sveikata — po pusmečio mirė.

Per pirmąją rusų okupaciją buvo suimti ir žiauriai nukankinti 25 kunigai. Sovietų armijai traukiantis iš Lietuvos, buvo nukankita 16 kunigų.

1944 m. sovietų kariuomenei vėl okupuojant Lietuvą, kone trečdalis Lietuvos kunigų pasitraukė į Vakarus, nemažai likusių Lietuvoje, „vykdydami savo, kaip kunigų ir humanistų, pareigas, padėdavo rezistentams, rūpindavosi pogrindine spauda, partizanų šelpimu" (Liekis A. Ten pat, p. 24). Tuo apkaltinti buvo Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius — buvo sušaudytas 1947 m. lapkričio 20 d., Vilniaus arkivyskupas Mečislovas Reinys, nukankintas Vladimiro kalėjime, arkivyskupas Teofilis Matulionis ir vyskupas Pranciškus Ramanauskas daug metų kalinti sovietiniuose gulaguose. Sovietinės okupacijos metais buvo represuota per 300 kunigų ir vyskupų — beveik kas antras likęs po karo Lietuvoje.

Chruščiovo reformų metais Bažnyčią pradėta pulti „civilizuotomis priemonėmis" — šantažavimu, diskreditavimu, panaudojant prieš ją žiniasklaidą, stiprinant antireliginę kovą. Iš Vilniaus ir iš Panevėžio vyskupijų buvo ištremti į atokesnes vietas vyskupai Vincas Sladkevičius, uždaryta Klaipėdos bažnyčia, jos kunigai nuteisti už „nusikaltimus" sovietų valdžiai — ligonių lankymą, vaikų mokymą. Nuteista 4 metams kalėjimo vienuolė Irena Milpovitaitė už vaikų ruošimą pirmajai komunijai.

Iki pat 1964 m. daugelis kunigų ir eilinių tikinčiųjų nuolankiai sutikdavo okupacinio režimo savivalę, o nuo tų metų — kiekviena valdžios neteisybė tapdavo žinoma. Iš kalėjimų pradėjo grįžti kunigai, atsirado ir jaunų drąsių kunigų, pasiruošusių ginti tikėjimą ir tėvynę bet kokios aukos, net ir savo gyvybės, kaina. Pradėti rašyti pavieniai ir grupiniai pareiškimai į Lietuvos ir net Sovietų Sąjungos aukščiausius partinius ir valdymo centrus.

1969 m. keletas Vilkaviškio kunigų pasiuntė laišką SSRS Ministrų tarybai dėl sunkios Kauno kunigų seminarijos būklės, kurioje ji atsidūrė dėl vietinės valdžios savivalės. Už tokį „akiplėšiškumą" tų laiškų autoriams kun. Juozui Zdebskiui ir kun. Sigitui Tamkevičiui buvo uždrausta kunigauti, jie beveik metus dirbo darbininkais melioracijoje. Kunigas Lionginas Junevičius, pabandęs užstoti nubaustuosius, buvo paimtas tarnauti į sovietinę kariuomenę.

1972 m. vasario 7 d. buvo išsiųstas memorandumas JT generaliniam sekretoriui ir SSRS CK su 17,000 tikinčiųjų parašų. Jame buvo rašoma apie Bažnyčios ir tikinčiųjų teisių pažeidinėjimus bei persekiojimus Lietuvoje.

1972 m. kovo pirmoje pusėje pasirodė kun. Sigito Tamkevičiaus sudarytos ir redaguotos *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos* pirmasis numeris. Pravieniškių lageryje tuo metu kalėjusio kun. Jono Zdebskio atminimui jame buvo parašyta data: kovo 19 d. Neišliko to pirmojo numerio, išleisto Simne, kur kunigavo Sigitas Tamkevičius. Jis buvo išspausdintas rašomąja mašinėle ir saugumo konfiskuotas per kratas.

Jau šiandien žinoma, kad žurnalą leisti buvo sumanyta slaptuose kunigų susirinkimuose. Jo iniciatoriai buvo kunigai jėzuitai Sigitas Tamkevičius ir Jonas Boruta. Žurnalo leidyba buvo derinama su vyskupais Vincentu Sladkevičium bei Julijonu Steponavičiumi.

LKB kronika skelbė sovietų valdžios nusikaltimus prieš Bažnyčią ir tikinčiųjų teises, pačių okupantų įtvirtintas jų konstitucijoje. Buvo rašoma apie kunigų ir vienuolių persekiojimus, jų atleidinėjimus iš darbo, bylų jiems sudarinėjimą, jų kalinimą, buvo reaguojama į kiekvieną stambesnį tikinčiųjų teisių pažeidimą, prievartinės rusifikacijos faktus, žadinamas tautinis sąmoningumas.

Išleidus 7 *LKB kronikos* numerius prasidėjo areštai. 1972 m. birželio 23 d. KGB kratos metu pas Jadvygą Stanelytę rado pirmąjį *Kronikos* numerį. Ji buvo suimta. 1973 m. lapkričio 20 d. atlikta daugybė kratų ne tik Vilniuje ir Kaune, bet ir kituose Lietuvos miestuose. Buvo suimtas talentingas ir bebaimis *Kronikos* daugintojas Petras Plumpa. KGB triumfavo, kad *Kronika* sunaikinta. Bet gruodžio 12 d. pasirodė jos 8-asis numeris (Liekis A. Ten pat, p. 105).

Nepaisant represijų ir nuolatinio pavojaus būti suimtiems, *Kronikos* leidėjai įsigudrino perrašyti jos tekstus į mikrofilmus ir juos pudrinėse arba dantų pastos tūbelėse persiųsti į Vakarus. *Kronikos* keliai į Vakarus ėjo per Maskvos disidentus Sergejų Kovaliovą ir Andrejų Sacharovą, vėliau per atvykstančius į Lietuvą ar Rusiją svečius iš Vakarų.

Amerikos lietuvių bendruomenė vertė *Kroniką* į anglų ir kitas kalbas ir išsiuntinėjo laisvojo pasaulio vyriausybėms, parlamentams ir tarptautinėms organizacijoms. Siekiant išsaugoti *LKB kroniką* istorijai buvo išleistos kelios jos apžvalgos: *„The Violations of Human Rights in Soviet Occupied Lithuania* (1974 m. apžvalga), išleista JAV 1975; analogiška 1976 m. apžvalga, išleista 1977 ir 1983-1986 m. apžvalga, išleista 1988.

Taip pasaulis sužinojo apie Baltijos šalių prievartinę sovietinę okupaciją 1940 metais, žmogaus teisių pažeidimus dėl valstybinio apsisprendimo, apie Lietuvos studentijos kovą prieš nutautinimą, bažnyčios, tikėjimo ir sąžinės laisvės pažeidimus, atliekamas kratas, suėmimus, teismus, jų nuosprendžius, pateikti 114 kalinių, nuteistų už jų įsitikinimus, sąrašai. Dauguma jų buvo nuteisti 25 metams.

Panašius žmogaus teisių pažeidimus pateikė ir kitos dvi *LKB kronikos* apžvalgos.

Per pirmąjį *Kronikos* leidybos dešimtmetį buvo suimta ir nuteista už jos leidybą, dauginimą ir platinimą 14 žmonių. Tai Petras Plumpa-Pliuras, nuteistas 8 m. laisvės atėmimo (griežto režimo); Juozas Gražys — 3 m. bendro režimo; Virgilijus Jaugelis — 2 m. bendro režimo; Jonas Stašaitis — metams bendro režimo; Povilas Petronis — 4 m. griežto režimo; Nijolė Sadūnaitė — 6 m. (3 griežto režimo ir 3 m. tremties); Sergejus Kovaliovas — 10 m. (7 m. griežto režimo ir 3 m. tremties; Vladas Lapienis — 5 m. (3 m. griežto režimo ir 2 m. tremties); Jonas Kastytis Matulionis, išbuvęs KGB izoliatoriuje 9 m. ir 2 m. nuteistas lygtinai; Ona Pranskūnaitė nuteista 2 m. bendro režimo; Ona Vitkauskaitė — 1,5 metų bendro režimo; Genė Navickaitė — 2 m. bendro režimo; Povilas Buzas — 1,5 m. bendro režimo; Anastazas Janulis nuteistas 3 m. griežto režimo (Liekis A. Ten pat. T. 2, p. 391-392).

Į nuteistųjų ir įkalintųjų vietą stojo kiti ir *LKB kronika* gyvavo.

1981 m. lapkričio 25 d. buvo nužudytas vienas aktyviausių *LKB kronikos* korespondentų Adutiškio klebonas, Lietuviškosios Helsinkio grupės narys, kun. Bronius Laurinavičius. (Ten pat, p. 384). 1986 m. vasario 5 d. tokio pat likimo sulaukė Rudaminos parapijos klebonas, vienas Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto steigėjų kun. Juozas Zdebskis.

1982 m. sausio 26 d. buvo suimtas, jau trečią kartą, kun. Alfonsas Svarinskas, bebaimis ir ryžtingas *LKB kronikos* platintojas, Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komiteto narys.

Jausdamas, kad ir jam gresia suėmimas, kun. Sigitas Tamkevičius 1982 m. vasario 6 d. parašė savo dvasinį testamentą: „Vis dažniau girdžiu grasinimus, kad būsiu suimtas. Tikiu, kad saugumo grasinimai gali tapti tikrove. Mačiau melą, smurtą ir moralinį supuvimą, todėl negalėjau likti abejingas. Noras matyti tautiečius laimingus čia ir ten, amžinybėje, verčia mane kovoti prieš visą tą blogį, kuris slėgė mano tėvynę ir Bažnyčią. Tiktai kovai skyriau vaisingiausius savo gyvenimo metus... Ramia širdimi einu į kalėjimą, kuris tebūnie mano veiklos vainikas. Nelaisvės metus skiriu kaip atgailą už savo klaidas ir už Bažnyčios bei Tėvynės ateitį. Visa, ką kentėsiu, skiriu už mylimus tautiečius, kad jie išliktų ištikimi Dievui ir Tėvynei, kad nė vienas nenueitų Judo keliu... Išauginkite vaikus, nenusilenkiančius prieš melą ir prievartą. Tegul jie sukurs protingą ir sveikesnę visuomenę už tų, kurioje jiems tenka gyventi.

Tikiu, kad mūsų darbą ir kovą tęs kiti, tik galbūt dar uoliau ir vaisingiau, negu tai pavyko man ir mano draugams. Jeigu kas nors sakys, kad su galva sienos nepramušite, netikėkite šiuo pesimizmu. Melo ir prievartos siena supuvusi, o Kristaus pagalba visa įmanoma nugalėti.

Jeigu kada nors mane išgirstumėte priešingai kalbant, netikėkite, ten kalbėčiau ne aš, bet vargšas saugumo sulaužytas žmogus" (Tamkevičius S. Manasis „Credo" // *LKB kronika*, — 1987. t. 8, p. 58-60 Cit. pagal Liekį A. Ten pat, p. 59-60).

Tai buvo dvasios milžinų ir didvyrių, pasiruošusių už idėją aukoti viską, įskaitant ir gyvenimą, vardan jos gyvybės, kelias.

Tais pačiais metais *LKB kronikos* dešimtmečiui Vilniaus krašto skulptorius Jakštas iš ąžuolo išdrožė didžiulį paminklą, vaizdavusį knygą — *Kroniką,* iš kurios kyla erškėčiai — tautos kančia, aukščiau širdis — gal Viešpaties, o gal lietuvių, mylinčių Dievą ir Tėvynę, o iš šonų maldai sudėtos rankos (Liekis A. Ten pat, p. III).

Kunigas Sigitas Tamkevičius buvo suimtas 1983 m. gegužės 6 d. kun. Alfonso Svarinsko teisme. Pasitvirtino jo nuojautos.

Teisme kun. Sigitas Tamkevičius buvo kaltinamas antisovietine, antivisuomenine veikla, ligonių lankymu ligoninėse, tikybos pagrindų mokymu, raginimu nepaklusti sovietiniams įstatymams, kalėdinių eglučių organizavimu ir pan. Už šiuos „nusikaltimus" kun. S. Tamkevičius buvo nuteistas 6 metus griežto režimo lageryje ir 4 metams tremties.

Po S. Tamkevičiaus teismo *LKB kroniką* perėmė redaguoti kun. Jonas Boruta. Paskutinis *Kronikos* numeris išėjo 1988 m. lapkritį. Ji savo vaidmenį Tautos ir Lietuvos bažnyčios istorijoje atliko.

KGB tarnyboms taip ir nepavyko išsiaiškinti, kas *Kroniką* redagavo. Po Mordovijos ir Uralo lagerių, tremties Tomsko srityje kun. Sigitas Tamkevičius į Lietuvą grįžo 1988 m. lapkritį.

Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus pasveikinęs *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos* leidėjus ir platintojus su 30-ties metų jubiliejumi, aukštai įvertino jos istorinį vaidmenį, pažymėjęs, „jog šis katalikų kovos už savo teises metraštis, stiprindamas žmonių dvasią bei pasauliui atskleisdamas žmogaus tikėjimo teisės pažeidimus, prisidėjo prie totalitarinės sistemos žlugimo".

Kauno arkivyskupijos muziejuje veikia paroda, kurioje pasakojama apie *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos* leidybą, platinimo būdus, bendradarbius.

Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika jau tolsta į istoriją, bet istorija — gyvenimo mokytoja, pavyzdys ir pamokymas dabarčiai, įspėjimas ateičiai.

Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos leidėjai Nijolė Sadūnaitė, Kauno arkivyskupas metropolitas Sigitas Tamkevičius, mons. Alfonsas Svarinskas ir kiti *LKBK* 30 metų sukakties paminėjimo dalyviai Kaune š.m. kovo 21 d. Algimanto Žižiūno nuotrauka

Vytautas Cinauskas

MŪSŲ JAUNYSTĖ

Jaunystė mūsų nuplaukė su sieliais
Ir liko Šiaurėje sušalusi ledu.
Jaunystė mūsų nukankintos lėlės
Po taigą klaidžioja benamės, be vardų.

Jaunystė mūsų po žeme užgriuvo
Juoda anglim urvuos ties Vorkuta.
Jaunystė mūsų bunkeryje žuvo
Su sprogusia prie veido granata.

Jaunystę mūsų gervės apraudojo
Sutrikusia virš stepės grandine,
Kada jinai besparnė ir bekojė
Iškosėjo plaučius Kazachstane.

Jaunystė mūsų rytmetį sukniubo
Ant kryžkelės po pilku smūtkeliu,
Ir peršautą jaunystės šviesų rūbą
Dar saugo motinos su krikšto rūbeliu.

Ir vėl atsiliepė pražuvusi jaunystė
Į šauksmą Sausio tryliktos nakties, —
Kartu ištverti su Tauta ar kristi
Vardan laisvos tėvynės ateities.

Jaunystė mūsų nuplaukė pavėjui,
Nesilenkė šetoniškoms audroms,
Savu krauju palaiščius žemę, sėjo
Ji laisvės grūdą ateities kartoms.

Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos leidimo 30 metų sukakties šventėje. Algimanto Žižiūno nuotrauka

Skulpt. Petro Vaškio darbų parodoje (iš kairės): Tomas Traunas, Ellen Kassau, Aldona Rastenytė-Page, Valentina Vaškienė, prof. Dick Mayer, Vytautas Volertas, Danutė Surdėnaitė.

Skulptoriaus Petro Vaškio darbų paroda

Šįmet balandžio mėnesį sueina vieneri metai, kaip iš šio pasaulio atsiskyrė gerai žinomas, iškilus menininkas-skulptorius ir taurus lietuvis Petras Vaškys. Philadelphijos Kultūros centras ir Tautodailės institutas suruošė pomirtinę skulptoriaus Petro Vaškio parodą 2001 metų spalio 28 dieną Lietuvių namuose. Susirinko daug žmonių, nes Petras Vaškys buvo šioje apylinkėje gerai pažįstama ir gerbiama asmenybė. Jis buvo ilgametis Kultūros centro pirmininkas ir Tautodailės instituto valdybos narys.

Kultūros centrą puošė meniškai išdėstytos įvairaus dydžio molio skulptūros, vazos, pasiskolintos iš privačių kolekcijų, o didžiosios buvo atvežtos iš paties skulptoriaus studijos. Parodą oficialiai atidarė Tautodailės instituto pirmininkė Aldona Rastenytė-Page, pasveikindama susirinkusius ir pristatydama skulptoriaus Vaškio artimą bičiulį, rašytoją, visuomenininką Vytautą Volertą pasidalinti „įspūdžiais apie keramiką". V. Volertas pasakojo apie abiejų šeimų draugystę ir asmeniškus prisiminimus, nuspalvindamas ir pabrėždamas taurias Petro Vaškio savybes, jo nenuilstamą darbą meninėje bei visuomeninėje veikloje. Jis taip pat išsitarė, jog, jeigu P. Vaškys būtų gyvenęs New Yorke ar Čikagoje, jis būtų daug daugiau žinomas. Būdamas kuklaus būdo, skulptorius savęs nereklamavo.

Toliau kalbėjo skulptoriaus Vaškio buvęs mokinys, dabar jau profesorius, Dick Moyer, kuris vaizdžiai nupasakojo savo prisiminimus iš studentavimo laikų. Ypač šiltai prisiminė, kaip jo mokytojas ir globėjas vedė jo nepritrusią, studentišką ranką, kuriant didžiules, istorines vaško figūras muziejui. Profesorius teigė, jog skulptoriaus Vaškio pozityvūs, švelnūs ir optimistiški charakterio bruožai atsispindėjo visuose jo darbuose.

Petras Vaškys gimė 1921 metais sausio 1 dieną, Mosėdyje, nepriklausomoje Lietuvoje. Meną studijavo Kauno Meno institute, vėliau Florencijos ir Romos Meno akademijose, Italijoje. Dar būdamas studentu, dalyvavo meno parodose Romoje, vėliau, baigęs studijas ir atvykęs į Ameriką, surengė parodas Philadelphijoje, New Yorke, Bostone, Nantucket, Mass., Newarke, Camdene ir Columbus, Ohio valstijoje. Dar okupuotoje Lietuvoje 1975 metais jo darbai buvo rodomi meno parodose. Paskutinė jo darbų paroda Amerikoje įvyko 1988 m. Philadelphijoje, Kultūros centro patalpose. Įdomu, kad vėliausia skulptoriaus Vaškio paroda buvo suruošta Klaipėdoje 1989 m. Dabar jo kūriniai yra nuolat eksponuojami Vilniaus Meno muziejuje, Vasario galerijoje Bar Harbor, Maine, ir Adomo Galdiko galerijoje, Brooklyn, NY.

Skulptorius P. Vaškys 1963 m. sukūrė 100 žmogaus dydžio figūrų Amerikos Vaško muziejui, pristatydamas „Dramatiškus momentus" iš Amerikos istorijos. Juos ir šiandieną galima matyti Philadelphijos Vaško muziejuje, Curtis pastate, senamiestyje. Jo skulptūra — generolas Knox su žmona ir dviem kareiviais — stovi istoriniame Amerikos revoliucijos Valley Forge muziejuje. Jo kūryba randama ir Philadelphijos miesto centre — skulptūra, paauksuotas erelis, puošia Federal Savings and Loan Association pastatą, o dviejų sienų veidrodiniai kokliai buvo paruošti Cityscapes II, Inc., bendrovės užsakymu. Miesto paprašytas, P. Vaškys suprojektavo Sidabro medalį, skirtą pažymėti Philadelphijos University of the Arts atidarymą miesto centre.

Petras Vaškys 30 metų dėstė skulptūrą, keramiką ir industrinį meno pritaikymą Philadelphijos Meno mokykloje (tapusioje Philadelphia University of the Arts), kuri 1986 m. suteikė jam profesoriaus emerito titulą. 1985 metais P. Vaškys buvo apdovanotas Keramikos — Skulptūros žymeniu lietuvių menininkų parodoje ir suvažiavime New Yorke.

Lietuviškai Philadelphijos visuomenei P. Vaškys yra palikęs „Kryžių kelių" skulptūras Šv. Kazimiero bažnyčioje, taip pat Vinco Krėvės mirties kaukę ir jo kapo paminklą. 1984 metais P. Vaškys sukūrė Šv. Kazimiero medalį, 500 metų šventojo sukakties proga.

Nepaisant skulptoriaus didžiai darbingo ir kūrybingo gyvenimo, turbūt nei vienas meninis renginys Philadelphijoje neapsiėjo be nuoširdžios ir talentingos Petro Vaškio rankos. Matydavome mes jį, išstatant lietuviškas knygas Philadelphijos centrinėje bibliotekoje „Pirmosios lietuviškos knygos" parodos metu, matėme jį, iškabinant plakatus Kultūros centre politinių plakatų parodoje. Jo įnašas į Tautodailės instituto ir Philadelphijos Kultūros centro veiklą yra neišmatuojamas. Jis buvo ilgametis Kultūros centro vadovas ir Tautodailės instituto patarėjas bei globėjas nuo pat jo įsikūrimo. Užpernai dalyvavo Tautodailės instituto suvažiavime Kanadoje ir ten pirmininkavo posėdžiams, išleidžiant Antaną Tamošaitį į Lietuvą. Jis buvo nuostabios širdies žmogus ir lietuviškoji visuomenė giliai pajus šios jautrios meno asmenybės netektį.

Parodoje buvo galima įrašyti į atsiminimų knygą savo įspūdžius. Štai keli, iš daugelio, pasisakymai:

„Petras Vaškys buvo lietuviška natūrali siela. Nuoširdus, atviras, draugiškas žemaitis. Buvo malonu su juo pabūti". Bronius Krokys

„Talentingo menininko įspūdinga paroda". Vytautas Volertas

„Džiaugiuosi pamačius Jūsų kūrybą Lietuvių namuose. Jūsų kūriniai man paliko šiltą įspūdį". Ilona Saulionienė

„Antro tūkstantmečio gyvenimo ir karo audros išblaškė lietuvių tautą. Nemaža dalis jos, tai pats Lietuvos žiedas, atsidūrė už Atlanto. Jų tarpe ir skulptorius Petras Vaškys, kurio meno darbais didžiuojasi lietuviai. Šios dienos jo kūrybos darbų paroda mums gan brangi, primenanti lietuvių darbštumą, atkaklumą ir ištvermingumą". M. L. viešnia iš Lietuvos.

Dalia Jakienė

Skulptoriaus Petro Vaškio kūriniai parodoje.

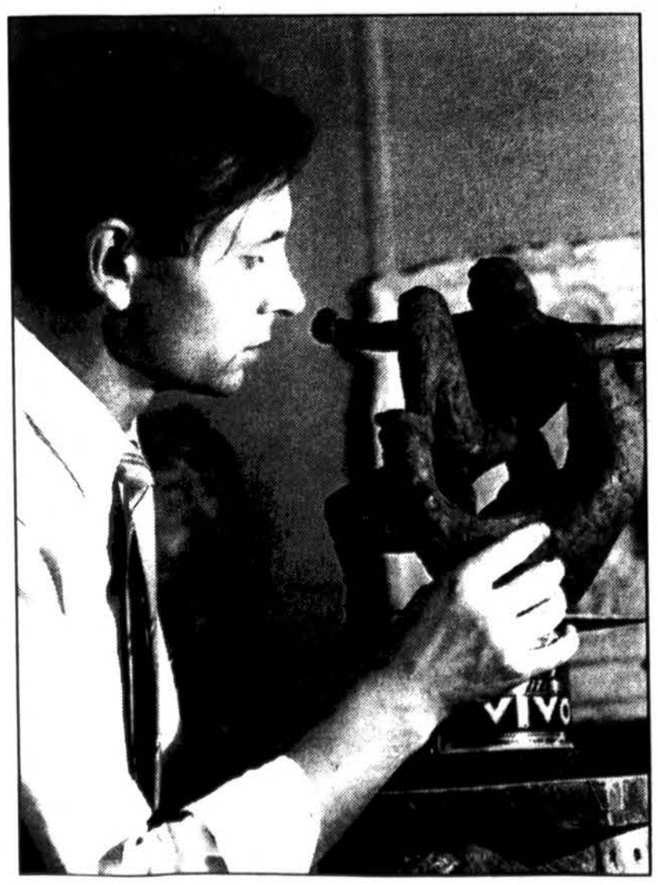

Skulptorius Petras Vaškys savo studijoje.

Jeronimui Kačinskui — 95

Lietuvių kompozitorių gyvenimo trukmė bei vertė yra nevienoda. Vieni jų mirė labai jauni, nespėję sulaukti deramo pripažinimo (M. K. Čiurlionis, J. Pakalnis) ar tik pradėję savo kūrybos kelią (K. Brunzaitė), ilgą menininko gyvenimą (J. Žilevičius, J. Juzeliūnas). Tačiau kažin, ar kam pavyko įžengti į dešimtą dešimtį su pakankamai stipria dvasine ir fizine energija. Kompozitoriui ir dirigentui Jeronimui Kačinskui pasisekė — balandžio 17 d. jam sukanka 95.

J. Kačinskas — S. Šimkaus muzikos mokyklos auklėtinis ir Prahos konservatorijos absolventas, vienas pirmųjų diplomuotų Lietuvos dirigentų, XX a. lietuviškos moderniosios muzikos pradininkas, į meną žvelgęs kaip į nesikartojančių reiškinių seką. Jis paliko ženklius pėdsakus Klaipėdos miesto kultūros istorijoje, šiame mieste atgaivinęs simfoninį orkestrą ir subūręs operos trupę, darbavosi Kauno radiofone, prisidėjo prie Vilniaus filharmonijos ir operos teatro veiklos, pirmasis Lietuvoje pradėjo dėstyti simfoninį dirigavimą. J. Kačinsko dėka Lietuva 1937 m. buvo priimta į Tarptautinę šiuolaikinės muzikos draugiją, užmezgė ryšius su žymiais užsienio kompozitoriais bei atlikėjais.

Pokario metais gyvendamas Vokietijoje, jis reprezentavo Lietuvą simfoninės bei chorinės muzikos koncertais ir savo kūriniais. 1949 m. apsigyvenęs Bostone, kompozitorius beveik penkis dešimtmečius dirbo vargonininko darbą šv. Petro bažnyčioje, kaip dirigentas buvo kviečiamas į lietuviškus renginius. Tačiau pakliūti į profesionalią amerikiečių areną nesitikėjo. Ir vis gi likimas J. Kačinskui buvo maloningas — pažintis su kompozitoriumi Johnu Bavichi atvedė jį į garsiąją Berklee kolegiją, kurioje jis gavo dėstyti kompoziciją bei dirigavimą. Bet ne tai buvo svarbiausia. Labiausiai džiuginantis faktas buvo tas, kad J. Kačinskas pakliuvo tarp nuoširdžių ir kūrybingų žmonių, kurie skatino jį kurti ir patys atlikdavo jo naujausias kompozicijas. Ir taip kompozitoriaus kūrinių sąrašas pasipildė nemažu skaičiumi kamerinių bei simfoninių kūrinių. J. Kačinskas taip pat turėjo galimybę diriguoti amerikiečių simfoniniams orkestrams bei chorams ir su jais populiarinti lietuvių kompozitorių muziką.

J. Kačinskas visuomet buvo darbštus ir kūrybingas. Bet pastarieji penkeri jo gyvenimo metai ypač stebina veiklumu. Per tą laikotarpį jis sukūrė Styginių kvartetą Nr. 4, kūrinį chorui, vargonams ir varinių pučiamųjų ansambliui „Credo", muziką variniams pučiamiesiems „2000 metų Kristaus dangiškoji pasiuntinybė žmonėms", kantatiną „Lucis Creator optime" ir Mišias moterų chorui, parašytas vos prieš mėnesį. Akivaizdu, kad visi šie opusai pagrįsti religiniais motyvais. Pats jų autorius yra išsireiškęs, kad paskutiniuosius savo kūrinius vertina ne kaip naujų meninių idėjų paiešką, bet kaip padėką Aukščiausiajam ir bandymą išsiveržti iš banalios kasdienybės.

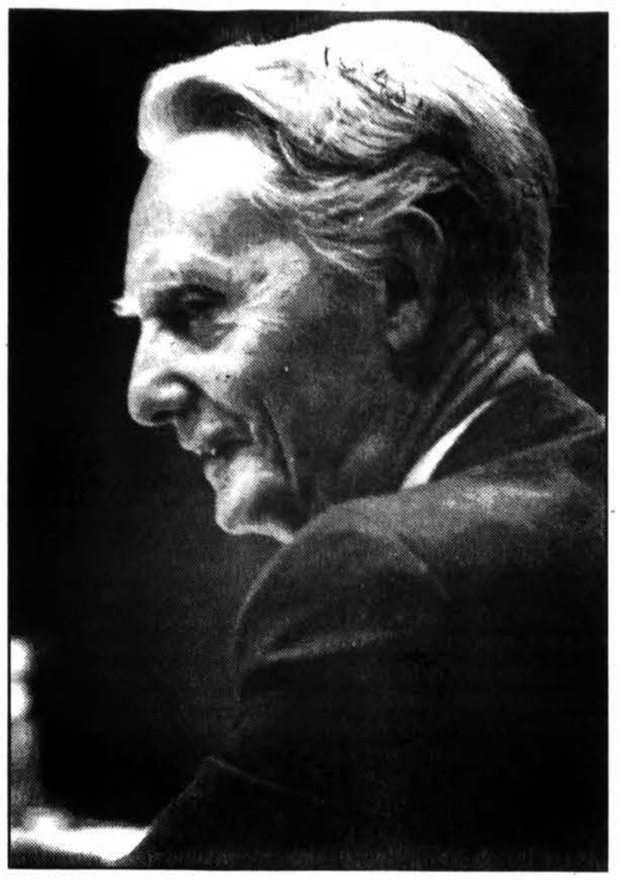

Jeronimas Kačinskas. Vytauto Maželio nuotrauka

Kurgi slypi J. Kačinsko ilgaamžiškumo ir tvirtybės šaltinis? Manyčiau, kad jo gyvenimo sampratoje. Svarbiausia jam yra kūryba ir meilė. Meilė muzikai, artimui ir Dievui, pagarba žmogaus individualybei, begalinis geranoriškumas, nepažintas pavydo ar pykčio jausmas. Paprastai jubiliatams linkima ilgiausių metų. Jų gerbiamas Maestro turi su kaupu. Tad norėčiau jam palinkėti, kad tie metai negultų sunkia našta ant jo pečių, kad jie jam atvertų naujus muzikinių minčių horizontus, o mums visiems būtų pavyzdys ilgo ir prasmingo gyvenimo.

Danutė Petrauskaitė

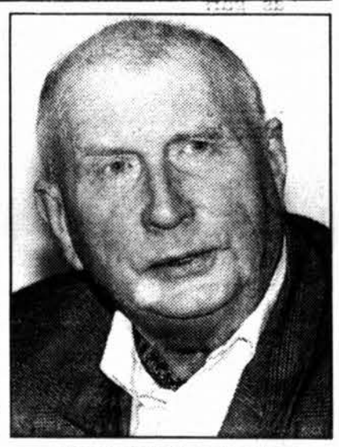

Romualdas Lankauskas.

ROMUALDO LANKAUSKO SUKAKTIS

Prozininkas, dramaturgas, vertėjas ir tapytojas Romualdas Lankauskas švenčia 70 metų sukaktį. Šia proga Lietuvos teatro sąjungos Aktorių namuose balandžio 9 d. vyko sukaktuvininko kūrybos vakaras. Savo šventę R. Lankauskas pasitiko su dviem naujais romanais — *Išvyka prieš sutemas* ir *Padegėjas*. Knygas išleido Tyto Alba leidykla.

IRENOS GUILFORD SUREDAGUOTA KNYGA

Kanadoje gimusi Irene Guilford, baigusi matematikos ir kompiuterių mokslus, 1989 metais persimetė į literatūrą. Jos pirma knyga *Apsikabinimas* (*The Embrace*), išleista 1999 metais, nupasakojo savo tėvų pabėgimą iš Lietuvos ir vėlesnį susitikimą su giminėmis iš Lietuvos po išsilaisvinimo. Ši knyga buvo išversta į prancūzų kalbą ir pasirodė Montrealyje kovo mėnesį. Taip pat šiais metais ji suredagavo straipsnių knygą apie Nova Scotia rašytoją Alistair MacLeod, profesoriaujantį Windsor universitete Kanadoje. Irena Guilford skaito savo literatūrą angliškai aiškiai ir vaizdžiai.

Saulius Šimoliūnas

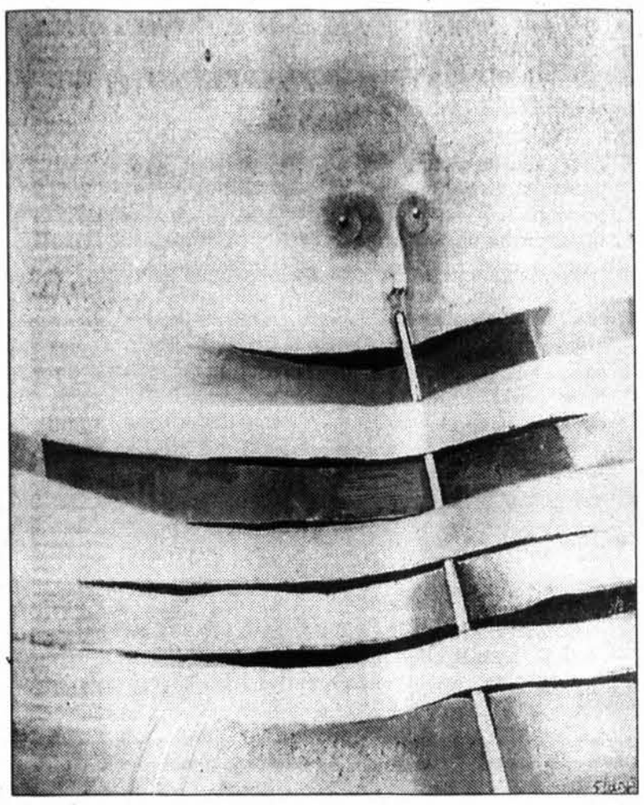

Stasys Eidrigevičius. „Vaiduoklis".

Stasys Eidrigevičius „Šauksmas".

Šimtaveidė vienatvė

Stasys Eidrigevičius — vienas pasaulyje žinomiausių dabarties lietuvių dailininkų. Nuo 1980 m. jis gyvena Lenkijoje. Anuomet kaip tik ši aplinkybė atvėrė jam laisvesnės meninės raiškos galimybes ir kelią į platesnius tarptautinius vandenis. Įvairiuose kraštuose bei žemynuose surengta apie šimtą personalinių jo kūrybos parodų, tarptautinėse parodose pelnyta daug svarbių apdovanojimų. Savo kūryba ir aktyvia parodine veikla dailininkas garsina Lietuvos vardą. Visus kūrinius pasirašo paprastu lietuvišku vardu Stasys, kuris ir kitais atvejais dažnai jam atstoja pavardę. Stasio kūryboje nuolat atgyja giminės kaime prabėgusios vaikystės prisiminimai, o visuotinės vertybės yra neatsiejamos nuo tautinės kultūros patirties. 2001 m. jam suteiktas garbingas Lietuvos nacionalinės premijos laureato vardas.

Kuo gi Stasys patraukia žiūrovus, kuo pavergia savo gerbėjus įvairiuose žemės kampeliuose? Pirmiausia turbūt unikaliu meniniu pasaulėvaizdžiu, nepakartojamu savitumu. Kartą pamatęs Stasio kūrinius, jį jau visada atpažinsi ir niekuomet nesupainiosi su kuo nors kitu.

Iš įvairiašakės, nežabota vaizduote paženklintos, jo kūrybos, tapybos ir grafikos, nesuskaičiuojamų piešinių, daugybės ekslibrisų, iliustracijų, plakatų, kaukių žvelgia į mus tas pats ir vis kitoks šimtaveidis žmogėnas. Stebeilija apvaliomis, nieko nesakančiomis ir kartu hipnotizuojančiomis akimis. Patyręs šį prikaustantį žvilgsnį, ilgai negali jo pamiršti. Jis kelia egzistencinius klausimus ir verčia ieškoti atsakymo.

Vienuose darbuose dailininkui rūpi parodyti likimin vaizduojamo personažo ryšį su aplinka, kitais žmonėmis, daiktais, gyvūnais, augalais. Jis išmoningai piešia netikėtas žmogaus figūros metamorfozes, paradoksaliai susijungusius, susipynusius gyvosios ir negyvosios gamtos pavidalus, alogiškus jų saitus. Kituose darbuose dėmesį sutelkia vien į numanytų žmogystų veidus. Yra sukūręs ištisas pastelių, taip ir vadinamų „veidais", serijas. Keistai deformuotus, sudurstytus, kuo nors pridengtus veidus jungia bendra melancholiška būsena, atsiribojimas nuo pasaulio. Tai simboliniai įvaizdžiai, ne išorinių bruožų, o dvasios slėpinių, vidinių išgyvenimų „portretai". Jiems artimas ir kitas savitas Stasio kūrybos žanras — kaukės. Beje, pirmieji šio žanro kūriniai atsirado Čikagoje, kai dailininkas, Henrietos ir Vytauto Vepštų namuose pamatęs egzotiškų medinių kaukių rinkinį, pats ėmėsi kurti kažką panašaus. Pirmosios Stasio kaukės išpjaustytos ir sumontuotos iš kartono. Vėliau jos keitėsi, įgydavo kūną, tapdavo fotomontažinių kūrinių — plakatų, iliustracijų — dalimi. „Mano veidai-kaukės — tai veidai, kuriais galima užsidengti veidą. Ne tam, kad jį paslėptume, o tam, kad atvertume savo sielą", — sako dailininkas. Šis teiginys gerai apibūdina ir visą Stasio kūrybą, nes visi jos veikėjai kaukėti.

Ryškiausias prasminis jo leitmotyvas — žmogaus vienišumas, dramatiška susvetimėjusios asmenybės būtis, liūdesio, susimąstymo, kartėlio nuotaika. Daugelyje kūrinių pajunti ir epochos kataklizmų žymę, amžių sandūros nerimą, mirties dvelksmą. Stasys mato žmogaus lemties naštą, atlaidus jo klaidoms ir silpnybėms, kupinas slaptos atjautos, nors vaizduodamas jį nevengia ir skaudaus grotesko, absurdo grimasų. Piešdamas kitus, dailininkas kartu kuria ir dvasinį autoportretą.

Jo kūryboje stebėtinai dera stoiškas vienatvės, atsiskyrėliško buvimo išgyvenimas ir teatrališkas noras patraukti, paveikti, nustebinti kiekvieną žiūrovą. Šiuo atžvilgiu jis ypač ryškiai atsiskleidžia akcijose atlikimu, kur tarsi susitapatina su savo kūrinių personažais. Atidarant personalinę parodą svečioje šalyje, net paprastos lietuviškos duonos raikymą Stasys gali paversti sakraliu meniniu aktu, prabylančiu apie meilę gimtajai žemei ir atvirumą pasauliui.

Pasaulio piliečiu dažnai pavadinamas, dailininkas surengė ne vieną savo kūrybos parodą ir Jungtinėse Amerikos Valstijose, ne kartą buvo premijuotas čia vykusiose tarptautinėse parodose („Gould Hugon" prizas, Čikaga, 1987; „Art Directors Club" sidabro medaliai, New York, 1988; Garbės diplomas, New York", 1993). Personalinė Stasio Eidrigevičiaus paroda Lietuvių dailės muziejuje Lemonte suteikia tautiečiams dar vieną progą pažvelgti į akis jo vienišiems herojams, įsiklausyti į jų tylią bylą.

Ingrida Korsakaitė

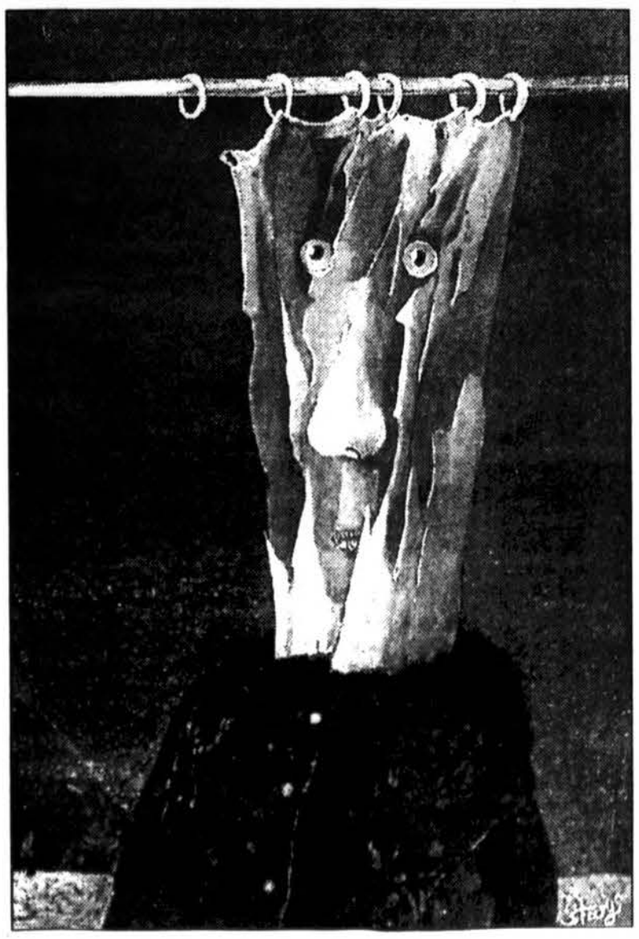

Stasys Eidrigevičius. „Užuolaida".

Stasio poezija

Tanaka Ikko*

S. Eidrigevičius „Kaukė".

Buvo, berodos, 1983-ieji, kai apsilankiau pas Stasį Varšuvoje. Deja, jo paties namuose neradau, ir dabar nebepamenu, kas tada man viską aprodė. Bet ten, toje mažytėje studijoje, mane apstulbino nepabaigtų piešinių gausa; jų buvo pilna visur: lentynose, ant rašomojo stalo, net ant grindų. Iš kiekvieno lakšto, tarytum iš kokios gyvos būtybės, sruveno poezija. Atmenu, kaip likau stovėti be žado — tokia tiršta buvo erdvė. Stasio piešiamos figūros čia pat virto paukščiais ar gėlėmis, kurių žiedai, galimas daiktas, tuoj persikūnys į muzikos instrumentą, gal grojantį, o gal nutilusį dėžės pavidalo objekte. Jos, tos figūros, turi neribotų galimybių erdvę, rodos, ištrūkusios nušuoliuotų per patį dangų. Ir nuostabu, ir baisu stebėti šias metamorfozes. Maišydamos Lietuvos žemę su Varšuvos vėju, jos tyčiojasi iš mūsų — baikščiai, o tuo pačiu kažkaip grėsliai. Šie reginiai, nepakartojami ir paslaptingi, mane tiesiog apžavėjo.

Iš anglų kalbos vertė
Kristina Sakalavičiūtė

* Šiuos įspūdžius japonų grafikos meistras Tanaka Ikko užrašė savo mirties išvakarėse, 2002 metų rugsėjo 30 d.

Pagerbtas dr. Česlovas Masaitis

Dr. Česlovas Masaitis, mokslininkas, visuomenininkas, poetas ir rašytojas, jo 90 metų amžiaus sukakties proga, buvo pagerbtas Putname (CT), nors gyvena Thompson (netoli Putnamo), š.m. kovo 2 d. Pagerbimas vyko Marijos Nekalto Prasidėjimo seselių vienuolyne. Pagerbimą rengė giminaičiai Jurgis ir Violeta Balčiūnai, dr. Birutė Balčiūnaitė bei kiti gimnės ir vienuolyno seselės.

Pagerbimas pradėtas Mišiomis vienuolyno koplyčioje. Mišias aukojo prel. Antanas Bertašius. Tuoj po Mišių pagerbimo dalyviai, daugiau kaip 40 žmonių, pakviesti į vienuolyno valgomąjį tęsti pagerbimą ir vaišėms-pietums. Čia, dr. Juozui Kriaučiūnui vadovaujant, dalyviai sveikino sukaktuvininką, dėkojo už atliktus darbus, linkėjo geros sveikatos, pajėgumo tęsti darbus ir veiklą. Kai kurie sveikintojai pasakė ilgesnę ar trumpesnę sveikinimo ir pagerbimo kalbą. Dr. Kriaučiūnas perskaitė savo parašytą sveikinimo odę, sveikino Lietuvių katalikų mokslo akademijos ir Alkos vardu; Jurgis Balčiūnas sveikino giminių ir profesiniu vardu; Juozas Giedraitis — Tautos fondo ir Krikščionių demokratų vardu; Stasė Cibienė — ateitininkų vardu; Juozas Rygelis — ateitininkų ir Lietuvių Bendruomenės vardu; Aldona Prapuolenytė — vietos meno ir vaidybos mėgėjų vardu; ir seselių vyresnioji Paulė Savickaitė — vienuolyno ir vienuolijos bei „Neringos" stovyklos vardu, ji dėkojo už nuolatinį rūpinimąsi ir paramą vienuolynui ir „Neringos" stovyklai. Dar vienas sveikintojas, jubiliato brolsūnis Jurgis Masaitis, gyvenęs St. Peterburge (Rusijoj), dabar jau JAV, sveikino ir dėkojo už rūpinimąsi ir pagalbos teikimą giminių šeimoms. Malonus dalyvių bendravimas užtęsė pietus-vaišes.

Dr. Česlovas Masaitis.

Garbingo jubiliato nueitas gyvenimo kelias ir veikla verta bent suglaustai prisiminti. Česlovas gimė 1912 m., kovo 2 d., Kaune. Mokslo pakopomis ėjo jau nepriklausomoje Lietuvoje ir 1932 m. baigė Biržų gimnaziją. Studijavo Vytauto Didžiojo universitete, Kaune, Matematikos-gamtos fakultete, studijas baigė 1937 m. Tuoj buvo pakviestas Astronomijos katedros laborantu, netrukus tapo asistentu. 1939-1941 m. buvo Kauno Jėzuitų gimnazijoje matematikos mokytoju. Nuo 1941 ligi 1944 m. universitete Matematikos-gamtos fakulteto asistentas.

1944 m. rudenį Česlovas su šeima atsidūrė Vokietijoje. Po kelių mėnesių, Vokietijai kapituliavus, visa šeima apgyvendinta DP stovykloje Regensburge, kur Masaitis buvo išrinktas lietuvių grupės vadovybės pirm. Stovyklą perkėlus į Scheinfeldeną, tęsė su pertraukomis pirmininkavimą. Ten jam pavyko įdarbinti būrį lietuvių darbo kuopose, padėti amerikiečių įgulose. Nuo 1948 m. jis buvo BALFo atstovas lietuvių švietimo reikalams Vokietijoje ir - Muenchene įsteigto BALFo skyriaus direktorius. Tuo pat buvo ir VLIKo tarybos narys.

1949 m. rudenį Masaičių šeima atvyko į JAV ir Česlovas įdarbintas 1950-1952 m. dėstyti matematiką bei astronomiją Nazareth kolegijoje, Louisville, KY. Po to metus dėstė matematiką Kentucky u-te, Louisville. Nuo 1953 ligi 1956 m. matematikos dėstytojas Tennessee u-te. Knoxville, kur pasiruošė ir po disertacijos apgynimo 1956 m. gavo daktaro laipsnį. Turėdamas doktoratą, rado pelningesnį ir įdomesnį darbą Balistikos tyrimų laboratorijoje Aberdeen MD, tuo pat laiku dėstė matematiką Delaware u-te. Tyrimo rezultatus skelbė profesionaliniuose amerikiečių žurnaluose. 1963 ligi 1972 m. buvo konsultantu ir dėstytoju Maryland u-to Medicinos mokykloje. 1971-1980 m. vyresnysis matematikas Biomedical laboratorijose Aberdeen tyrimo institucijoje. 1990 m. tapo pensininku ir persikėlė gyventi į Thompson, į savo pastatytus namus, prie upelio užtvankos ežero.

Jubiliatas yra trijų amerikiečių profesionalių draugijų narys: Amerikos matematikų draugijos ir sąjungos ir Nacionalinės geografų draugijos. Už darbus ir naujus patobulinimus buvo atžymėtas 1963, 1968 ir 1974 m., o 1970 m. apdovanotas Ordinance R. H. žymeniu.

Dr. Česlovas išgyveno dvi ypač skaudžias nelaimes: 1976 m. mirė vienintelė duktė, 1980 m. mirė žmona, abi palaidotos lietuvaičių vienuolyno Putname kapinėse.

Pensininku tapęs, jubiliatas aktyviai įsijungė į darbus lietuviškuose baruose. Lietuvių katalikų mokslo akademijos Bostono (įskaitant ir Putnamą) židinio nariai išrinko jį pirmininku, netrukus jis tapo akademijos dalies Amerikoje reikalų vedėju, įsijungė į akademijos autonominio padalinio Alkos direktorius ir Alkos tvarkymą; tapo aktyviu Lietuvių Bendruomenės apylinkės nariu ir porą metų buvo valdybos pirm.; buvo BALFo rėmėjas ir kelis metus buvo vienas direktorių, suruošė vieną direktorių suvažiavimą; Marijos Nekalto Prasidėjimo [illegible] vienuolyno rėmėjai išrinko centro valdybos pirm. Rėmėjai ir valdyba dabar rengia „Neringos" jaunimo stovyklą. Masaitis yra abiejų garbės pir[illegible] Jis buvo VLIKo ir ALTo [illegible] jas, jų veiklai remti per [illegible] tos fondą aukoje ir [illegible] mias sumas; Krikščionių demokratų sąjunga pasky[illegible] Amerikos Rytų krašto [illegible] zacijos vadovu, suruošė [illegible] suvažiavimą Putname. Jis [illegible] ateitininkų veiklos darb[illegible] jas, į savo namus sukviečia[illegible] sirinkimus, pasirupina [illegible] ninkų sendraugių ir [illegible] susibūrimais, pakviečia [illegible] ninkus programoms atl[illegible] Jis stengiasi, kad lietuviai [illegible] tų informuoti apie Lie[illegible] padėtį tarptautiniu atžvilgiu tuo reikalu, pvz., buvo [illegible] kviestas politologas dr. Š[illegible] mas daryti pranešimą [illegible] Dr. Masaitis kviečiamas [illegible] toju ar paskaitininku lietuvi[illegible] susibūrimuose, dažnai ir savo namuose sukviečia apylinkės lietuvius pabendravimui, ka[illegible] rių metu dažnai atlieka[illegible] meninis vaidybinis dalykas. Sunku būtų išvardinti jubiliato veiklą ir teikiamą parama lietuvių ir Lietuvos gerovei, bet užteks ir pateikto vaizdo susidaryti.

Jubiliatas yra mokslininkas, publicistas, poetas ir rašytojas. Spaudoje reiškėsi Lietuvoje *XX Amžiuje, Naujojoje Romuvoje, Židinyje, Kosmose, Gentoje;* Amerikoje: *Drauge, Darbininke, Aiduose* ir kit., buvo *Lietuvių Enciklopedijos* bendradarbis. Parašė ir išleido dvi nostalgines, tėvynės ir Dievo meilės bei išgyvenimų, dainų minimų poezijos knygas, ir monografiją *Aproksimacijos algoritmai.* Kartkartėmis jis kviečiamas į Lietuvos aukštesnias mokyklas pravesti kokį kursą.

Juozas Kriaučiūnas

Buvo vadinama smuikininkų kalve

Iškiliausios pasaulyje smuiko muzikos profesorės šlovę užsitarnavusi, Dorothy DeLay, sulaukusi 84 metų (dar 6 dienos ir būtų buvusi 85 m.), iškeliavo į Amžinybę (mirė 2002 m. kovo 24 d.).

D. DeLay gimė 1917 m. kovo 31 d. Medicine Lodge, Kansas. Jos abu tėvai buvo muzikos mokytojai. Nenuostabu, kad ir Dorothy smuikuoti pradėjo mokytis, būdama vos 4 metų. Metais po to vyko jos „rečitalis" bažnyčioje!

Dorothy jau 16 metų. Dabar ji su smuiku „galynėjosi" Oberlin konservatorijoje, Ohio. Jos tėvai nelabai džiaugiasi, kad jai visas gyvenimas — tik smuikas. Jie pageidavo, kad ji, šalia smuiko, domėtųsi kuo nors „praktiškesniu". Ją perkelia į Michigan State universitetą. Bet ir ten, šalia „praktiškesnių" dalykų, jos pagrindinis dėmesys buvo skiriamas smuikui. Baigusi universitetą, persikelia į New Yorką, įstoja į prestižinę Juilliard muzikos mokyklą — smuiko klasę. Tuo tarpu kiek laiko, susidūrusi su [illegible] tiniais stygiais, išstojusi [illegible] Juilliard, pragyvenimą už[illegible] dirba, koncertuodama, smuikuodama restoranuose, Broadway teatrų orkestruose. [illegible] m. vėl grįžta į Juilliard, o [illegible] tais po to jos rankose — baigimo diplomas.

Dorothy DeLay pedagoginiai sugebėjimai jos smuiko profesorių buvo anksti pastebė[illegible]

Nukelta į 4 psl.

Leidiniai

Nuo Musninkų iki Čikagos

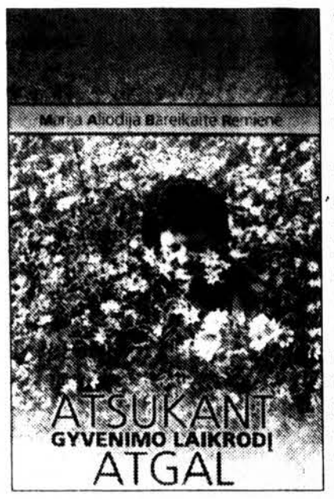

Su fenomenaliu pavasariu (žemę dengė stora sniego plupa, pastogėje kabėjo varvekliai, o dvi naktis iš eilės trankėsi perkūnas ir nepaliaujamai ugningus zigzagus per visą miegamąjį žėrė žaibas) atskrido netikėta dovana – sunki (nes atspausdinta ant kreidinio popieriaus) knyga. Tai Marijos Aliodijos Bareikaitės Remienės *Atsukant gyvenimo laikrodį atgal.*

Nors patariama nespręsti apie knygą iš jos viršelio, tačiau jis toks įspūdingas ir spalvingas, jog akys glosto ir žavisi – tarp geltonų žiedų maža autorės galvutė. Ant paskutinio viršelio – graži Čikagos panorama, kaip ir dera gyvenančios Čikagos priemiestyje autorės knygai (viršelis Dariaus Kisieliaus). Knyga dedikuota mylimai gimtinei, musninkiečiams: „Visada buvau su Jumis, visada buvau Jūsų". Knyga imponuojanti – 440 psl., gausiai iliustruota (per 300 daugiausia spalvotų nuotraukų), kietais viršeliais, puikiai atspausdinta „Standartų spaustuvėje" Vilniuje (išleido TŪB „Spaudos projektų" leidykla, 2002). Kiekvienas skaitytojas galės pasigėrėti ir pasididžiuoti: kaip gražiai Lietuvoje leidžiamos knygos. Knygą redagavo ir įvadą parašė iš Lietuvos atvykusi žurnalistė Audronė Viktorija Škiudaitė Girininkienė. Tiražas 600 egz.; nors pažymėta, kad kaina sutartinė, bet knyga neparduodama.

Šioje savo prisiminimų knygoje M. Remienė pasakoja apie savo šeimos, 1944 m. pasitraukusios iš tėviškės Musninkų (dabartinis Širvintų raj.) į Vakarus, likimą. Ji taipgi atskleidžia išeivių organizacijų veiklą. Antroje knygos dalyje – kelionių po įvairiausius tolimus kraštus įspūdžiai, spausdinti *Drauge.* Trečioje dalyje – straipsniai, pasirodę įvairioje spaudoje.

Marija pasakoja labai sklandžiai, nuosekliai, vietomis lakoniškai, atverdama savo širdies skausmus bei džiugesius. Blyksteli ir humoro gyslelė, kai ji veda skaitytoją savo vaikystės pėdsakais: „Sesutė Irena (1,5 m. už Mariją jaunesnė, S. E. S.) mokėsi gerai, pati išmoko skaityti iš mano knygų, bet į mokyklą ne visada norėjo eiti. Kai mamytė surasdavo ją pasislėpusią už tvarto su visomis knygomis, ji sakydavo: 'Kodėl aš turiu šiandien eiti į klasę, jeigu aš jau viską moku?' Kai mokytojas užduodavo namie parašyti puslapį raidės 'o', ji per visą sąsiuvinio lapą parašydavo vieną didelę raidę 'O'. Nustebusiai mamytei paaiškindavo, kad mokytojas be reikalo tokį darbą uždavė. Aš nebuvau tokia gudri".

Viena jautriausių bei dramatiškiausių (galbūt stipriausių) knygos vietų yra, kur autorė išsako savo sielos lūkesčius – siekti kažko aukščiau – jau išeivijoje, JAV. Bareikų šeimą pasiėmė į ūkį vokiečių kilmės amerikietis ūkininkas. Visi gavo darbo: tėvas – sodus vaismedžių prižiūrėti, motina su dviem dukromis – tavernoje svečius aptarnauti. O Marijos galvoj – minčių sūkurys: „Vakare sugrįždavom į savo kambarėlį ir klausdavom savęs: o kas toliau? Monotonija, kasdienybė, paviršutiniški plepalai su vietos ūkininkais, kurie ateidavo į taverną vakarais išgerti alaus ir rūkydami dalinosi dienos naujienomis. Tėtis džiaugdavosi, galėdamas vakare atsigulti poilsio, o mano širdis daužėsi iš skausmo. Mano žvilgsnis į gyvenimą jau buvo prasiplėtęs ir siela ištroškusi ko nors daugiau. Nei draugų, nei knygų, jokio ryškesnio blykstelėjimo.

Balandžio mėnuo. Šioje Illinois dalyje – jau tikras pavasario grožis. Žydi sodai. Vietos gyventojai ruošiasi šventei, kur paprastai renkama žiedų karalienė. Privažiavo svečių iš miesto. Šeimininkas paskolino savo raudoną 'Oldsmobil' su nuimamu stogu karalienei vežti. Mums buvo pats darbymetis: mamytė vos spėjo lėkštes plauti, sesutė aptarnauti stalus, o aš – vaišinti tavernoje jaunimą ir senimą. Taverna – tai kaimo užeiga, kaimiečių pramogų vieta. Aplinkui vyko šventė, o aš skendėjau nežinioje. Aplinkinis pasaulis man buvo svetimas, svetimi jo džiaugsmai. Ar kas mane supranta, kas užjaučia? Ir tai mano tokia ateitis? Tokia ta mūsų išsvajota Amerika? Ašaromis tvino akys, nemačiau pavasario grožio ir linksmybių. Nuolatinis laukimas kažko..."

Marijos ir jos šeimos išeivijoje kelias buvo skaudžiai akmenuotas. Ji vaizdžiai nusako išvietintų asmenų gyvenimą Hanau stovykloje, Vokietijoje, kur buvo 3,600 lietuvių. Net apgyvendinti apgriautose kareivinėse jie nenustoja vilties: steigia mokyklas, kursus, kuria ansamblius, mezgasi visuomeninė veikla. Gyvenimas verda.

„Aukso krašte" Amerikoje Marija perėjo „gyvenimo mokyklą". Jaunutė, jau išlaikanti tėvus, pradėjo dirbti „Campbel" sriubos fabrike Čikagoje: „...tuomet mane pasiuntė lupti svogūnų. Ten pirmos dvi dienos buvo tikras pragaras: nespėjau šluostyti nei akių, nei nosies, o svogūnai bėgo ir bėgo konvejerio juosta..."

Vėliau ji rado darbo fabrike, kur gamino spyruokles automobiliams (ten dirbo daugiau lietuvių: būsimasis operos solistas, būsimasis LR prezidentas, nemažai inžinierių). Kam teko Mariją pažinoti, su ja bendrauti ar net dirbti, galėjo įsitikinti, jog tai gabi ir kūrybinga asmenybė, pasižyminti pareigingumu, organizuotumu, atsakomybės pajautimu, disciplina, kietu darbu. Todėl visai nestebina, jog ją įvertino amerikiečiai, ir ji dirbo daugelį metų vienoje stambioje bendrovėje sąskaitybos skyriuje vedėja, kurios žinioje buvo 15 pavaldinių.

1963 m. Marija Remienė (sėdi viduryje), Putnamo seselių rėmėjų vadovė, su modeliuotojomis: N. Vengriene, M. Kripkauskiene, A. Prapuolenyte, S. Olšauskiene, P. Vaitaitiene, E. Kučiūniene, O. Baukiene ir M. Meménaite.

Nepaisant to, kad visa Bareikų šeima buvo giliai religinga, tačiau dukters Irenos pasirinkimas stoti vienuolynan buvo sunkiai išgyventas: „...Kai Irena įėjo į laukiamąjį svečių kambarį, vilkėdama ilgu, sunkiu vilnoniu juodu rūbu, ant galvos baltu ilgu veliuonu, tyli, aukšta ir labai sumenkusi, visi susikabinome ir verkėme be žodžių. Prieš išeidama iš kambario Irena ištarė: 'Tėveli, jūs mane taip užauginot, mokydamas melstis, mylėti Dievą ir aukotis kilniems darbams!' Mes supratome, kad jos apsisprendimas buvo tvirtas ir tas jos pasirinktas kelias tęsis tol, kol Viešpats pasišauks pas save".

Marija buvo visada nepaprastai imli, smalsi, trokštanti daug pamatyti bei pažinti, siekti (nuolat įbedusi nosį į knygą – net per atostogas), energingai vykdyti bei veikti. Nelyginant stropiai „gyvenimo mokinei", jai didelį įspūdį padarė ir turėjo didelės įtakos žymioji Lietuvos ir išeivijos visuomenės veikėja Magdalena Galdikienė: „Ji buvo mano inspiracija darbuose. Ji ragino eiti pirmyn, nenuleisti rankų, nepasiduoti kritikai, nepasisekimams".

Marija buvo pasinėrusi darbe, skautiškoje veikloje. Pačiame jos jaunystės žydėjime kirto tragedija – ji išgyveno „pirmąjį lūžį", kaip pati pavadino. Anot jos, „menkas džiaugsmas, jei juo nesidalinama". Jie susipažino su Dionyzu. Ji rašo: „1955 m. sujungėme savo likimus ir šventai pasižadėjome ištikimai gyventi Dievo akivaizdoje. Deja, šeimyninis gyvenimas nebuvo rožėmis klotas – santuoka truko tik 10 metų. Įsitikinau, kad vedybos – tarsi loterija ar sutartis. Jei vienas laužo, kitas negali sulaikyti. Tačiau tikrovė neteikia pateisinimo. Nėra teisės guostis, kad ir kitiems taip atsitinka. Tėtis mane buvo įspėjęs: 'Jis tau duonos neuždirbs'. Jo tėviška širdis norėjo išgelbėti nuo netinkamos draugystės. Priėmiau tikrovę tokią, kokia ji yra". Tai ir viskas. Asmeniškai užklausta, kodėl taip šykščiai apie šeimos gyvenimą, ji atsakė trumpai (bet be jokio kartėlio): „Blogo nenorėjau minėti, o gero neturėjau ką rašyti!"

Visi, kurie rašo atsiminimus, niekada nepripažįsta savo klaidų. Tik ne Marija. Pačioje savo visuomeninės veiklos pradžioje, kai ji buvo tokia „žalia", dar nepatyrusi, padarė klaidą – vieno renginio programoje neįdėjo akompaniatoriaus nuotraukos. Tas atėjęs, pavartęs programą, žybt ją ant pianino, o pats švyst pro duris namolia... Kiek atsiprašinėjimo, vargo ir bėdos (net finansinės) jaunai veikėjai, kol viskas išsisprendė gerai. Pamoka buvo sunki, bet tokios klaidos niekad ji daugiau nebepakartojo. Ir nors eina gyvenimo keliu su šypsena, optimistiškai, apsiginklavusi nuostabia kantrybe, taktu, gerbdama kitų įsitikinimus, bet... ar visi jai atsilygina tuo pačiu? Vargu!

Širdis virpa ir pulsas smarkiai plaka, skaitant apie jos pirmą kelionę į Lietuvą dar sovietmečiu. Tada ji neturėjo lėšų (pardavė kailinį apsiaustą ir gyvybės draudimą), bet sugebėjo sukaupti 800 dol. Vežė dovanas giminėms, maldaknyges ir rožinius vienuolėms. Rožinius užsidėjo ant kaklo vietoj karolių. Po 4–5 val. Maskvos muitinėje laimingai prasmuko (bet kiek baimės būta ir rožinių sukalbėta!). Kitu atveju, jau vėlesniais laikais, vežė iš Lietuvos mikrofilmą su *Katalikų Bažnyčios kronikos* medžiaga. Dvi vienuolės prieš pat skrydį į oro uostą atvežė „lauktuvių sesutei ir tėveliams" – paketėlį saldainių. Marija suprato, ką reiškė įspėjimas „nevaišinti draugų ir pažįstamų". Namie sesutė Margarita, išvyniojusi porą saldainių, rado mikrofilmus.

Neblėstančiom spalvom ryškiai M. Remienė piešia savo tėvo portretą: labai pamaldus šeimos galva, patriotas, labdaringos širdies Lietuvos ūkininkas, apsčiai įsijungęs į visuomeninę veiklą Musninkuose, ilgus metus buvo viršaitis. Sunkiai dirbdamas JAV, visą savo algą, o vėliau pensiją siųsdavo Lietuvon. Vis ruošdamasis sugrįžti tėviškėn, nuolat kartojo: „O visgi čia geriau kaip Sibire". Marija, labai artima tėvui, paveldėjo iš jo gilų tikėjimą, meilę Lietuvai, labdarą ir visuomeniškumą. Išskridusi iš šeimos lizdo, kur buvo dosniai duodama (padvėsė gyvulys – Jonas Bareika atskuba pagalbon; sudegė kaimynui tvartas – ir vėl Bareika tiesia pilną ranką), Marija įprato nuo ankstyvos jaunystės duoti, ne imti. Tai buvo jos gyvenimo credo! Kažkoks išminčius yra pasakęs: „Labdara yra širdies dorybė, ne rankų!" Marija, kuri tėvui mirus turėjo skolintis laidotuvėms, šiuo metu, būdama vieniša pensininkė, Musninkų bažnyčiai (savo tėvų atminimui) 2000 m. paskyrė per 40,000 dol. Tautos fonde įsteigė laikraščio *XXI amžius* fondą, įnešdama keletą tūkstančių dolerių. Ji „įsidukrino" dvi mokyklas Lietuvoje – Musninkų Širvintų rajone ir Bijutiškių Molėtų rajone (irgi per TF). O kur dar daug kitų dovanų! Už nuopelnus, pagalbą bei finansinę paramą partizanams 1998 m. rugsėjo 5 d. Marija Remienė buvo apdovanota „Lietuvos pasipriešinimo dalyvio kryžium", kurį gauna tik partizanai.

Marija net ketveriais metais anksčiau išėjo pensijon, kad galėtų globoti tėvus, pasiėmusi juos pas save. Savo mamą – našlę (90 m.) visur kartu vežiojosi – ar svečiuosna, ar į renginius, net susirinkimus. Įsikibusi dukrai į parankę, ji sakydavo: „Aš esu tavo rankinukas".

Gan ilgokame skyriuje „Lietuvių fondas – išeivijos ramstis" M. Remienė duoda optimistišką vaizdą ir iškelia fondo reikšmę. Per 24 metus veikimo čia ji perėjo visus „aukštus": buvo valdybos pirmininkė, pelno skirstymo komisijos pirmininkė, tarybos pirmininkė, o dabar – garbės komitete ir taryboje narė su emerito titulu.

M. Remienė savo veikime tokia šakota: visuomeniniame, kultūriniame, labdaros, spaudos, jog ji negalėjo būti nepastebėta ir neįvertinta. Ir štai 1996 m. rugsėjo 22 d. ji buvo apdovanota popiežiaus Jono Pauliaus II medaliu „Pro Ecclesia et Pontifice" (išeivijoje juo apdovanotos tik kelios kitos: Maria Rudienė, Jadvyga Damušienė, Aldona Janačienė ir Elvyra Narutienė). Neliko M. Remienė nė amerikiečių šešėlyje. Jie atkreipė dėmesį į jos atsidavusią veiklą ir 1998 m. balandžio 24 d. įtraukė į prestižinį tautinį 'Who's Who'.

Marijos Remienės draugystė su *Draugu* prasidėjo prieš beveik ketvirtadalį šimtmečio. Ji yra tikra dienraščio sirgalė – dieną naktį rūpinasi jo gerove bei ateitimi. Knygoje ji papasakoja ir apie dienraščio nueitą daugiau kaip 90 metų kelią. Plačiau pasidžiaugia kūrybinga vyr. redaktore Danute Bindokiene, kuri „dirba už tris". Neaplenkia viso *Draugo* štabo, pamini Draugo fondo įsteigimą (ji buvo pirmoji narė su 500 dol. įnašu, o dabar garbės narė su 3,200 dol.).

Aloyzas Baronas pavadintų šią knygą pažintine – čia daug žinių apie išvietintus lietuvius bei jų veiklą Vokietijoje, vėliau – išeivijoje; čia, it veidrody, atsispindi įvairių lietuvių organizacijų siekiai padėti Lietuvai. Per visą knygą raudona gija eina tėvynės meilė, pasiaukojimas jai. Paminėti asmenys, kurių širdyse spingso tauraus žmoniškumo ugnelė. Vietomis M. Remienės žodžiai pernelyg kuklūs, ne viską pasako, bet tarp eilučių galima pajusti, jog daug dirbta, svajota, siekta, kurta, padėta, mylėta ir kentėta. Vienas filosofas yra pasakęs: „Įstatymai miršta, knygos – niekad!" Su šia knyga Marija Aliodija Bareikaitė Remienė pastatė amžiną paminklą (nerūdijantį, nebyrantį) savo tėviškei Musninkams, savo tėveliams bei sesutei ir pati sau!

Stasė E. Seménienė

SMUIKININKŲ KALVĖ

Atkelta iš 3 psl.

Jai tik gavus Julliard muzikos mokyklos baigimo diplomą (baigė Ivan Galamian smuiko klasę), susilaukusi pasiūlymų ir kelių muzikos mokyklų, kaip asistentė, smuiko muziką dėstė Henry Street Settlement, Sarah Lawrence College ir Juilliard muzikos mokyklose. Pedagoginis darbas jai daugiau patiko, negu siekti koncertinės pianistės karjeros.

Tik 1970 m. Juilliard Dorothy savarankiškai pradėjo vadovauti smuiko klasei. Ten ją lydėjo stulbinanti sėkmė.

Netrukus jos vadovaujamą smuiko klasę pradėjo vadinti smuikininkų solistų „kalve". Toje „kalvėje" per dvi generacijas buvo „nukalta", arba apšlifuota, didelis skaičius į pasaulines aukštumas iškilusių smuikininkų, kaip Perlman, Midori, Chang, Salerno-Sonnenberg, Gil Shaham, Cho-Lian Lin.... Kiti tapo garsių orkestrų koncertmeisteriais ar orkestrų nariais. Dar kiti sudarė ir vadovauja garsiems smuiko kvartetams (Julliard, Tokio, Cleveland), o pačiame Juilliard profesoriauja 14, toje mokykloje, jos buvusiųjų studentų.

Šioje vietoje malonu pažymėti, kad ir dabartinis Lietuvos pažiba, koncertinis smuikininkas Vilhelmas Čepinskis yra Dorothy DeLay paruoštas.

Šalia daugybės įvairių garbės apdovanojimų, 1994 m. prez. Bill Clinton Dorothy DeLay įteikė „the National Medal of Arts" medalį. 1995 m. — „National Music Councils American Eagle Award", 1997 m. — „Sanford Medal from Yale University", 1998 m. — „Order of the Sacred Treasure" medalis gautas iš Japonijos vyriausybės.

Dorothy DeLay, jau amžinybėje. Tačiau jos vardą dar ilgai primins jos „kalvėje" nukaltų smuikininkų smuiko garsai koncertinėse salėse.

P. Palys

Dorothy DeLay

Tai dar vienas skaidriai žėrintis gintaras

Plačiajame pasaulyje randasi didelis skaičius žmonių pasireiškiančių su skirtingais pomėgiais. Vieni domisi filatelija ir renka pašto ženklus, antrus „gundo" numizmatika — jie „medžioja" įvairias monetas, kiti dairosi senų „Comic" knygelių, sportininkų kortų ir pan. Tuo tarpu netoli nuo New Yorko miesto, tik pervažiavus George Washington tiltą, New Jersey valstijoje gyvenančio muz. Vytauto Strolios „nikis" — diskografija. V. Strolia sako, kad žodis „nikis" esąs prof. Igno Končiaus naujadaras, reiškiąs „Įnikti" = „įprasti".

Danutei Petrauskaitei kalbinant V. Strolią (*Kultūros barai*, 1995 m. nr. 2), sustojus ties žodžiu „diskografija", kurio lietuviškose enciklopedijose ji neužtikusi, V. Strolia aiškina: „Pats žodis diskografija ne vakar atsiradęs. Prieš daugelį metų, mano studijų laikais, muzikos istorijos vadovėliuose po kiekvieno skyriaus būdavo pridėta bibliografija ir diskografija, t.y. tai temai rekomenduojama literatūra ir muzikos pavyzdžiai gramofono plokštelėse. Diskografija nuo paprasto komercinio katalogo skiriasi tuo, kad joje būna sužymėti ne tik autoriai bei atlikėjai, bet ir leidėjai, dailininkai, fotografai, anotatoriai, leidimo ir metai, ir vieta, plokštelės greitis bei dydis, spaudos atsiliepimų nuorodos ir dar kitos smulkmenos".

Tas „nikis" iš V. Strolios pareikalavo nepaprasto pasišventimo, veržlumo, energijos, laiko, o ir išteklių ilgų metų, didelių pastangų dėka, dabar pas jį yra sukaupta pats didžiausias, keturiuose kontinentuose, išeivijoje išleistų lietuviškų plokštelių rinkinys — apie 1,140! Šalia to, jis yra savininkas ir didžiausio lietuviškos diskografijos vardyno, turinčio per 5,000 pozicijų.

Diskografiją yra paruošęs įvairiomis formomis. 1982 m., minint Maironio 50-tą mirties sukaktį, buvo paruošęs diskografiją *Maironis lietuviškose gramafono plokštelėse,* 1987 m. Lietuvos krikšto jubiliejaus proga — *Religinė muzika lietuviškose plokštelėse „V. Jakubėnas lietuviškose plokštelėse, J. Kačinsko diskografija, M. K. Čiurlionio muzikos kūrinių diskografija* ir kit.

Jau prieš kelis metus teko nugirsti, kad M. K. Čiurlionio muzikos kūrinių diskografija rengiamasi išspausdinti. Ilgokai reikėjo palaukti. Tačiau nugalėjus visas su leidimu susijusias kliūtis, knyga *M. K. Čiurlionio diskografija,* pažymėta 2001 m. išleidimo data, jau puikuojasi Lietuvos knygynų lentynose.

— Šiuo leidiniu, — sako knygos autorius Vytautas Strolia, — buvo bandoma suvesti visus M. K. Čiurlionio muzikos įrašus į vieną bendrą sąrašą — visuotinę M. K. Čiurlionio diskografiją. Joje suregistruoti visi pasaulyje išleisti tiražiniai Čiurlionio muzikos įrašai, Čiurlioniui dedikuoti ar jo muzikos inspiruoti kitų autorių kūriniai.

Knyga padalinta į dvi pagrindines dalis. Pirmojoje dalyje pateikta visi Čiurlionio muzikos kūriniai ir jų atlikėjai. Antrojoje dalyje — tiražinių garso įrašų metrika chronologine jų pasirodymo tvarka.

Puikiai išleistoje 262 psl. knygoje telpa ir keletas muzikinių ansamblių, muzikų, Čiurlionio muzikos įrašų plokštelių bei CD ir kasečių viršelių, nuotraukų.

Knygos gale — plati įrašų diskografinės metrikos rodyklė. Visiems, kurie tik domisi Čiurlionio muzika, o ypač muzikologams, šis leidinys bus nepamainomas žinių šaltinis.

M. K. Čiurlionio diskografija tai dar vienas skaidriai žėrintis gintaras Čiurlionio muzikos kūrinių karūnoje!

Vytautas Strolia. *M. K. Čiurlionio diskografija.* Redaktorius Darius Kučinskas. Meninis ir techninis redaktorius Algirdas Ginevičius. Išleido J. Petronio leidykla, K. Donelaičio g. 6, 3000 Kaunas. Spausdino AB spaustuvė „Spindulys", Gedimino g. 10, 3000 Kaunas.

P. Palys